

การศึกษาปุพเพกตปุญญาตาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

A Study of the Pubbekatapunnata in Buddhism

นางสาวปทุมภัท ธนาเดชกุลโชติ*

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาปุพเพกตปุญญาตาในคัมภีร์พระพุทธศาสนานี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ ๑) เพื่อศึกษาปุพเพกตปุญญาตาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับปุพเพกตปุญญาตา ๓) เพื่อวิเคราะห์ปุพเพกตปุญญาตาในทัศนะของนักวิชาการพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ปุพเพกตปุญญาตา ความเป็นผู้มีบุญที่ได้กระทำไว้ในปางก่อน เป็นมงคลข้อที่ ๕ ในจำนวนมงคล ๓๘ ข้อซึ่งมีอิทธิพลต่อสังคมไทย พระสิริมังคลาจารย์ชาวล้านนาไทย รวบรวมคำอธิบายมงคลแห่งคัมภีร์มิ่งคัลลิตถปิณีเผยแพร่ผ่านมา ๗๐๐ กว่าปี เป็นที่ยอมรับในสังคมพุทธไทยใช้เป็นตำราเรียนภาษาบาลีของพระภิกษุสามเณร พระพุทธเจ้ากับพระสาวกทั้งหลาย เป็นบุคคลที่ได้กระทำบุญไว้ในปางก่อน บุญที่กระทำไว้นั้น ส่งผลให้พระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ส่งผลให้พระสาวกได้รับบรรลุตระเป็นพระอริยบุคคล มีประวัติบันทึกอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับปุพเพกตปุญญาตา คือจักร ๕ เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรง เป็นปัจจัยของกันและกัน (๑) ปฏีรูปเทสวาสะ อยู่ในประเทศอันสมควร (๒) สปัปฺริสุปฺปสสยะ คบสัตบุรุษ (๓) อตฺตสัมมาปณฺธิ ตั้งตนไว้ชอบทำให้เกิดปุพเพกตปุญญาตาหลักธรรมโดยอ้อม คืออกุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นปากทางแห่งการสร้างบุญกุศล บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เป็นวิธีการสร้างบุญกุศลให้เกิดขึ้น ซึ่งจะเกื้อหนุนการทำบุญในอดีตที่ส่งผลมาไว้ในปัจจุบัน และ การทำบุญในปัจจุบันอันจะส่งผลไปในอนาคต

ทัศนะของนักวิชาการพระพุทธศาสนาในสังคมไทย ท่านได้ให้ทัศนะว่า ปุพเพกตปุญญาตามีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ เพราะบุญที่ทำได้ก่อนส่งผลให้เกิดเป็นมนุษย์ หลักธรรมที่เกี่ยวข้อง คือจักร ๕ ต้องอยู่ในประเทศที่เหมาะสม จึงจะได้คบสัตบุรุษแล้วตั้งตนไว้ชอบปุพเพกตปุญญาตามีอิทธิพลต่อสังคมไทยทั้งด้านวัฒนธรรม ด้านสังคม ด้านจริยธรรมเพราะสังคมไทยส่วนมากเป็นสังคมชาวพุทธที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ปุพเพกตปุญญาตา, การทำบุญกุศล

Abstract

This thesis entitled 'A Study of the Pubbekatapunnatā in Buddhism' has two objectives: ๑) to study Pubbekatapunnatā in Buddhist scriptures, ๒) to study Buddhist principles concerning Pubbekatapunnatā, and ๓) to analyze Pubbekatapunnatā in Buddhist scholars' viewpoint in Thai society. This is a documentary research.

* นิสิตปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

In the study, it was found that etymologically Pubbekatapuññatā meaning gaining certain merit from past meritorious actions becomes the fifth blessing out of ๓๘ blessings greatly influencing upon Thai society. Historically, it was compiled by Sirimagalacāraya in Magalatthadīpanī. In the story, the Buddha and His followers were endowed with Pubbekatapuññatā and thereby bringing Him Buddhahood and enlightenment to followers respectively.

As far as Pubbekatapuññatā is concerned, the Buddhist principles, four virtues wheeling one to prosperity, are conditionally directed to one another. They are as follows: ๑) Paṃrūpadesavā; one should live in the right country, ๒) Sappurisūpassaya; one should associate with good man, and ๓) Attasammāpanidhi; one should put oneself in the proper way. Once one follows these virtues then Pubbekatapuññatā is gradually caused. In this matter, the indirect Buddhist principles are ๑๐ wholesome courses of action; they are regarded as ways leading to merit action. Apart from this, ๑๐ bases of meritorious action are also the ways supporting the past merit to produce the present result and the present merit action will be conducive to the future merit as well.

Viewed from Buddhist scholars' viewpoints in Thai society, it showed that Pubbekatapuññatā is extremely essential to human beings' life because being reborn as human being is conditionally determined by it. Therefore, first, in order to gain this four virtues wheeling one to prosperity should be in the proper country and then one can associate with wise man and thereby putting oneself in proper place. It can be claimed that Pubbekatapuññatā plays a crucial roles in Thai society, be it culture, society, and morality, because most of Thais are Buddhists.

Key word: Pubbekatapunata, Make merit

บทนำ

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเรื่องกรรม คือ การกระทำ และกรรมวิบาก คือ ผลของการกระทำ ดังที่พระพุทธองค์ทรงสอนว่า “เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้ จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น” (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๒๒ ข้อ ๕๗: ๑๐๐) แล้วพระองค์ทรงขยายความว่า “สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า ‘เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้ จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้นเพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล้ว ‘สัตว์ทั้งหลายมีกายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต เมื่อเขาพิจารณาฐานะนั้นอยู่เนืองๆ ย่อมละทุจริตได้โดยสิ้นเชิง หรือทำให้เบาบางลงได้’” (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๒๒ ข้อ ๕๗: ๑๐๐)

จากข้อความนี้ หมายความว่า เมื่อบุคคลที่เกิดมาได้ศึกษาหาความรู้มีวิชาติดตัวแล้วได้ประกอบสัมมาอาชีพแล้วดำรงชีวิตอยู่ได้ ด้วยผลของความรู้และการประกอบอาชีพ เขาเชื่อว่า ได้กระทำความกรรมและได้รับวิบากกรรม เรื่องนี้เป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงสอนตามวิถีชีวิตของชาวโลก คือ ชาวโลกทุกชาติ ก็ชวนชวายเป็นทำ คือ ชวนชวาเป็นศึกษา ชวนชวาเป็นประกอบสัมมาอาชีพ และได้ผลของการศึกษา เช่น มีหน้าการงานที่ดี ได้ทรัพย์มาเลี้ยงชีวิตตนและครอบครัว

หลักคำสอนเรื่อง ปุพเพตปุญญตา การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในมงคลสูตรว่า “การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน” (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๒๒ ข้อ ๕๗: ๑๐๐)

หมายถึงเป็นผู้ที่กระทำความบุญกุศลไว้ปรารถนาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในชาติที่ล่วงมาแล้ว บุคคลที่ทำบุญไว้ในชาติก่อนอย่างนี้ เมื่อสิ้นชีพในชาตินั้นมาเกิดในชาติต่อมา ได้พบพระพุทธเจ้าได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า หรือพระสาวกของพระพุทธเจ้า ย่อมบรรลุธรรมด้วยบุญกุศลที่สั่งสมมา ดังเช่น พระเจ้ามหากัปปิณะกับบริวารที่ทำบุญไว้ในอดีตชาติแล้วมาสมัยพระพุทธเจ้าโคดม ได้พบพระพุทธเจ้าฟังธรรมแล้วบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๒๒ ข้อ ๕๗: ๑๐๐)

บุคคลเหล่านี้ คือ ตัวอย่างของบุคคลผู้ทำบุญไว้ในปางก่อน คือ ทำบุญกับพระปัจเจกพุทธเจ้าในชาติที่เกิดเป็นช่างทอหูกและทำบุญในศาสนาของพระพุทธเจ้ากัสสปะเมื่อ ๑ แสนสองร้อย แล้วมาเกิดในศาสนาของพระพุทธเจ้าโคดมได้ฟังธรรมแล้วบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ แล้วบวชเป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้า ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าเป็นเอตทัคคะ คือ เป็นเลิศทางด้านผู้กล่าวสอนภิกษุทั้งหลาย ดังข้อความว่า “ภิกษุทั้งหลาย มหากัปปิณะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้กล่าวสอนภิกษุ” (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๒๒ ข้อ ๕๗: ๑๐๐) ถือว่าได้รับผลบุญที่ทำไว้ นอกจากนี้ยังมีคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ทั้งสตรีและบุรุษที่กระทำความบุญไว้ในชาติก่อนแล้วมาเกิดในสมัยพระพุทธเจ้าโคดมแล้วได้รับผลบุญทั้งระดับโลกียะ คือ ผลระดับประชาชนทั่วไป และระดับโลกุตระ คือ มรรคผลอันสูงสุดในพระพุทธศาสนา

ปุพเพตปุญญตา คือ การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อนนี้ มีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องสนับสนุนให้การสร้างบุญสมบูรณ์และสำเร็จผลในกาลต่อมา และในชาติต่อๆ มา เช่น หมวดธรรมจักร ๕ คือธรรมที่เป็นหลักปฏิบัติ อันจะนำไปสู่ความดีงาม ความเจริญก้าวหน้า หรือ ธรรมที่เป็นเครื่องช่วยให้สามารถสร้างความดีอื่นๆ ได้ ทุกอย่าง และช่วยให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต อย่างมั่นคง หลักธรรมอีก ๓ ข้อในหมวดนี้ ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับปุพเพตปุญญตา ซึ่งพระสารีบุตรแสดงไว้ว่าเป็นธรรมมีอุปการะมาก ซึ่งมีปุพเพตปุญญตาอยู่ด้วยได้แก่ (๑) ปฏิรูปเทสวาสะ การอยู่ในถิ่นที่ดี (๒) สปัปฺริสสังเสวะ การคบหาสัตบุรุษ (๓) อตฺตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ (๕) ปุพเพตปุญญตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ในก่อนแล้ว (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๒๒ ข้อ ๕๗: ๑๐๐)

จักร ๕ นี้เป็นเหตุให้บุคคลประพฤติปฏิบัติดำเนินชีวิตเป็นไปดี มีหน้าที่การงาน มีโอกาสปฏิบัติ (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๒๒ ข้อ ๕๗: ๑๐๐) จักรคือสมบัติ ๕ ย่อมหมุนสืบต่อกันไป บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติ ไปดำเนินชีวิตในถิ่นไหน ถิ่นที่อยู่จัดเป็นปฏิรูปเทสวาสะ การอยู่ในถิ่นที่ดี ย่อมได้พบปะคบหาสัตบุรุษ นี้คือสปัปฺริสสังเสวะการสมาคมกับสัตบุรุษ ความพึงพิงสัตบุรุษ การตั้งตนไว้ชอบ ประกอบสุจริตธรรม เป็นอตฺตสัมมาปณิธิการตั้งตนไว้ชอบ ความตั้งตนไว้ชอบ ความเป็นผู้มีกุศลอันสั่งสมไว้ในกาลก่อน ชื่อว่าปุพเพตปุญญตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว ความเป็นผู้ทำบุญมาก่อน เป็นกุศลจิตที่นำบุคคลเข้าไปอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม ให้คบหาสัตบุรุษ ก็บุคคลนั้น ชื่อว่าตั้ง คนไว้ชอบ (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่ม ๒๒ ข้อ ๕๗: ๑๐๐)

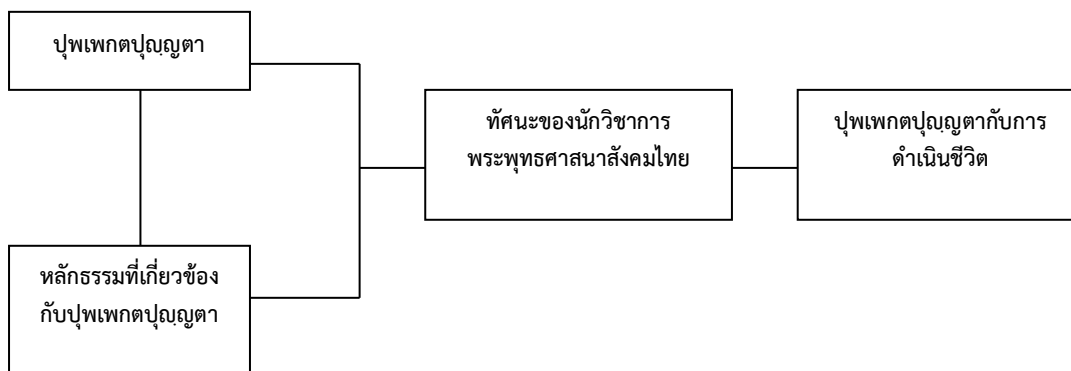
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายจักร ๕ ไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า จักร ๕ธรรมนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองดุจล้อรถไปสู่ที่หมาย(๑)ปฏิรูปเทสวาสะอยู่ในถิ่นที่ดีมีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม (๒) สปัปฺริสสังเสวะสมาคมกับสัตบุรุษ (๓) อตฺตสัมมาปณิธิตั้งตนไว้ชอบ

,ตั้งจิตคิดมุ่งหมายนำตนไปถูกทาง(๕) ปุพเพกตปุญญตาความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว, มีพื้นเดิมดี, ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้ตั้งแต่ต้น ธรรม๕ ข้อนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าพหุการธรรมคือธรรมมีอุปการะมากเป็นเครื่องช่วยให้สามารถสร้างสมความดีอื่นๆและช่วยให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิตบรรลุลูกความงอกงามไพบูลย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๕๑:๑๒๒-๑๒๓)

ปุพเพกตปุญญตานั้น เมื่อประยุกต์เข้ากับการดำเนินชีวิตของบุคคลในปัจจุบัน โดยกำหนดปุพเพกาลก่อนในระยยะสั้น คือ กาลก่อนหมายถึงอดีต ตามหลักการในภาษาบาลี คือ อดีตในชาติก่อน อดีตในปีก่อน อดีตในเดือนก่อน อดีตในสัปดาห์ก่อน อดีตในวันก่อน อดีตในวันนี้ คือ ในช่วงเช้า ในช่วงสาย ในช่วงบ่าย เมื่อล่วงมาถึงช่วงค่ำก่อนนอน บุคคลสามารถคิดทบทวนถึงสิ่งที่ตนได้กระทำมาแล้ว ดังนั้น การดำเนินชีวิตของบุคคลในปัจจุบัน จึงมีปุพเพกตปุญญตา การทำบุญไว้ก่อนอยู่ตลอด ซึ่งเป็นบุญ คือ คุณความดี หรือความสุจริตทางกาย วาจา และใจ ที่กระทำไว้ในกาลก่อนช่วงระยยะสั้น คือ กระทำบุญในช่วงปฐมวัยแล้วผลแห่งบุญที่ตนกระทำไว้ในช่วงต้นแห่งการดำเนินชีวิตนั้น ย่อมให้ผลในช่วงมัชฌิมวัย เช่น บุคคลที่หมั่นขยันศึกษาเรียนรู้วิชาชีพด้วยความสุจริตแล้วได้ทำางานที่เหมาะสมกับวิชาความรู้ ก็ได้ค่าตอบแทนเป็นเงินใช้ในการครองชีพเป็นหลักฐาน มีหลักฐานมั่นคงสุขสบายในกาลต่อมา อย่างนี้ถือว่า บุคคลนั้น ได้กระทำบุญไว้ในกาลก่อนในช่วงชีวิตปัจจุบันชาติ ซึ่งในสังคมไทยปัจจุบัน ก็มีตัวอย่างปรากฏอยู่ เหมือนตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เช่น พระมหากษัตริย์กับบริวารเมื่อศึกษาทำความเข้าใจปุพเพกตปุญญตา ตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแล้วประยุกต์ หรือบูรณาการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับการดำเนินชีวิตด้วยการกระทำความดีในช่วงชีวิตปัจจุบัน จะพบว่า บุคคลทุกคนได้กระทำความดีไว้ในช่วงต้นแล้วได้รับผลกระทบในช่วงต่อมา ซึ่งก็คือปุพเพกตปุญญตา ในชีวิตปัจจุบัน เมื่อได้ศึกษาทำความเข้าใจแล้วนำเสนอเป็นงานวิจัย ก็จะทำให้ผู้ที่ได้ศึกษาได้เข้าใจหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นอภิลักขณ์ คือ ให้ผลไม่จำกัดกาล

จากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้น นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจะมีมุมมองอย่างไรในเชิงคัมภีร์ หรือในเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อให้งานชิ้นนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นเป็นลำดับสืบไป ด้วยเหตุผล ที่ผู้วิจัยได้กล่าวมา ทั้งปุพเพกตปุญญตาในอดีตชาติที่ส่งผลมาให้ในปัจจุบันชาติ และปุพเพกตปุญญตาในปัจจุบันชาติในช่วงชีวิตตอนต้นส่งผลให้ในปัจจุบันชาติในช่วงชีวิตต่อมา ผู้วิจัยจึงสนใจในการทำวิจัยเรื่องนี้โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย๑.เพื่อศึกษาปุพเพกตปุญญตาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา๒.เพื่อศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับปุพเพกตปุญญตา๓.เพื่อวิเคราะห์ปุพเพกตปุญญตาในทัศนะของนักวิชาการพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) และสัมภาษณ์นักวิชาการพระพุทธศาสนาเชิงลึกซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้ ศึกษา ค้นคว้าเรียบเรียงเรื่องปุพเพตปุญญาจากเอกสาร ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา คัมภีร์มังคลกถาที่ปณี งานวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สัมภาษณ์เรื่องปุพเพตปุญญาในเชิงลึกจากนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจำนวน ๘ รูป/คนดังนี้ ๑.พระศรีคัมภีร์ญาณ ,รศ.ดร.ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ พระราชปริยัติกวี,ศ.ดรตำแหน่งรองอธิการบดี ฝ่ายวิชาการมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๒.พระมหาสุทิตย์ อากาศโร(อบอูน),ดร. ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์พระสุธีรัตนบัณฑิต, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์., มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร, ดรตำแหน่ง คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. พระมหาสมลักษณ์ คนธสาโร (สาราภิงค์), ดร.ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง

๕. ดร.เสนาะ ผดุงฉัตร,ตำแหน่งอาจารย์คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. ผศ.รังษี สุทนต์, ตำแหน่งอาจารย์ สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗. ผศ.ดร. สุเทพพรมเลิศตำแหน่ง หัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนาคณะพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๘. ผศ.ดร.ณัทธิร์ ศรีดี ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ทำการวิจัยและเก็บข้อมูลในช่วงระหว่าง พฤษภาคม พ.ศ ๒๕๕๘- กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๐ เมื่อได้ศึกษาจากพระไตรปิฎก หลักธรรมเกี่ยวข้องกับปุพเพตปุญญา และข้อมูลจากการแสดงทัศนะของนักวิชาการแล้ว นำมาวิเคราะห์พร้อมนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ แล้วจึงสรุปผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ผลการศึกษาวิจัย

ความสำคัญที่ปรากฏในคัมภีร์คำว่าปุพเพตปุญญาหมายถึงความเป็นผู้มีบุญที่เคยทำไว้ในกาลก่อน คำว่า ปุพเพแปลว่ากาลก่อนมี ๒ ความหมาย คือ ๑. กาลก่อนคือชาติก่อนหรืออดีตชาติที่ล่วงมาแล้วและ ๒. กาลก่อนคือชีวิตในชาติปัจจุบันนับตั้งแต่เกิดเป็นปฐมภพ(เซลล์ชีวิตก้อนแรก) ในท้องมารตาดังนั้นการทำบุญไว้ในกาลก่อนจึงหมายถึงการทำบุญไว้ตั้งแต่อดีตชาติและการทำบุญไว้ในตอนต้นของชีวิตปัจจุบันปุพเพตปุญญานี้มีความสำคัญตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาคือท่านจัดไว้ในหลักมงคลชีวิตในมงคลสูตรมีความเชื่อว่าความเป็นผู้มีบุญในกาลก่อนจะช่วยเพิ่มความสำเร็จแก่ชีวิตเรียกว่าเป็นมงคลของชีวิตดังข้อความที่ตรัสไว้ในมงคลสูตรว่า

“ปฏิรูปเทโสจ ปุพเพตปุญญา
อตตสมมปณิจิ เอตมมงคลมุตตม”

ในคัมภีร์อรรถกถาอธิบายว่าการสั่งสมบุญไว้ในชาติก่อนคือการได้ทำบุญในชาติก่อนกับพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระชีนาสพสาเหตุสำคัญที่จัดไว้เป็นมงคลของชีวิตคือการทำบุญไว้ในกาลก่อนจะทำให้ได้พบพระพุทธเจ้าเป็นต้นและทำให้ได้สัจธรรมของท่านบางคนพึงธรรมเพียง๔บาทคาถาก็บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ (เช่นพระพาหิยะ) ผู้ที่สร้างบารมีไว้ส่งสมกุศลมูลไว้มากมาก่อนจะสามารถเจริญวิปัสสนาให้เกิดแล้วบรรลุธรรมสิ้นอาสวะด้วยกุศลมูลนั้นตัวอย่างของผู้มีบุญมากเช่นพระเจ้ามหากัปปิยะและพระอัครมเหสี นอกจากนี้คำสอนเรื่องปุพเพตปญญาตาปรากฏอยู่ในคำสอนเรื่องจักร(ธรรมที่นำไปสู่ความเจริญ) ด้วยซึ่งมี๔ ประการคือการอยู่ในปฏิรูปเทศการคบสัตบุรุษการตั้งตนไว้ชอบและการทำบุญไว้ในกาลก่อนคัมภีร์อรรถกถา อธิบายว่าการทำบุญไว้ในกาลก่อนเป็นเหตุให้ได้ไปเกิดในปฏิรูปเทศและจะได้พบสัตบุรุษตั้งนั้นในคัมภีร์ของ พระพุทธศาสนาจึงมีความเชื่อว่าปุพเพตปญญาตาเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จและความเจริญรุ่งเรืองของชีวิต

การส่งผลของปุพเพตปญญาตา

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีความเชื่อว่าปุพเพตปญญาตามีผลต่อการดำเนินชีวิตและทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จในปัจจุบันทั้งด้านหน้าที่การงานและการบรรลุธรรมปรากฏอยู่ในคัมภีร์วิมานวัตถุ(เรื่องเกี่ยวกับ วิมาน) เปตวัตถุ(เรื่องเกี่ยวกับเปรต) เถรคาถา(คำกล่าวของพระเถระ) เถรีคาถา(คำกล่าวของพระเถรี) คัมภีร์ชาดก(ว่าด้วยเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า) คัมภีร์อุปทาน (ว่าด้วยประวัติพระพุทธเจ้าประวัติพระ ปัจเจกพุทธเจ้าประวัติพระเถระประวัติพระเถรี) และคัมภีร์พุทธวงศ์(วงศ์ของพระพุทธเจ้า๒๕พระองค์) เป็นต้นเรื่องการอธิบายถึงการทำบุญไว้ในชาติปางก่อนนั้นปรากฏในพระไตรปิฎกมีจำนวนมากว่าหนึ่งพันเรื่อง ล้วนอธิบายถึงการทำบุญไว้ในชาติก่อนว่าสามารถส่งผลให้ได้มาเกิดในชาตินี้และได้บรรลุธรรมในยุคของพระโค ตมพุทธเจ้าพระองค์ปัจจุบันอย่างไรก็ตามความเชื่อที่ว่าการทำบุญไว้ในปางก่อนจะช่วยให้ได้รับผลบุญในปัจจุบันทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จและความเจริญรุ่งเรืองเป็นความเชื่อส่วนหนึ่งเกี่ยวกับการได้รับสุขทุกข์ หรือมีโช่สุขทุกข์(อุเบกขา) ในพระพุทธศาสนามีโช่ความเชื่อทั้งหมดของพระพุทธศาสนาเพราะปรากฏความ ตอนหนึ่งที่โมฬียสิวกปริพาชกเข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่าสมณพราหมณ์ที่สอนว่าคนเราจะได้รับสุขทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์เพราะเหตุในปางก่อนเป็นคำสอนที่ถูกต้องหรือไม่พระองค์ตรัสตอบว่าไม่ถูกต้องเพราะมีหลาย สาเหตุที่ทำให้คนได้รับสุขทุกข์หรือไม่สุขไม่ทุกข์คือเวทนาที่เกิดจากดี(ปิตตะ)เป็นสมุฏฐานก็มีมีเสมหะ(เสลด) เป็นสมุฏฐานก็มีมีลม(วาต) เป็นสมุฏฐานก็มีมีสันนิบาต(การรวมกันของ๓อย่างนั้น) เป็นสมุฏฐานก็มีมีฤดู(อุตฺ) เป็นสมุฏฐานก็มีมีการบริหารร่างกายไม่ถูกสุขลักษณะ(เช่นโรค Office Syndrome ในปัจจุบัน)เป็นเหตุที่มีมี กรรมวิบากเป็นเหตุก็มีซึ่งพุทธทศนะในเรื่องเหล่านี้เป็นความรู้ที่ทันสมัยมากพระองค์ทรงแสดงเพื่อให้เห็นว่า เรื่องปุพเพตปญญาตาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจัดเข้าในกรรมวิบากเป็นเหตุคำสอนในลักษณะนี้พบได้อีกเช่นใน มหาโพธิชาดกและกัมมโตติกถา(เรื่องเกิดจากกรรม) ในคัมภีร์กถาวัตถุ

ปุพเพตปญญาตา ความเป็นผู้ได้ทำบุญกุศล คือคุณความดีไว้ในกาลก่อน เป็นมงคลข้อที่ ๕ ในมงคล ๓๘ ข้อ เรียกว่า มงคลสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่เทวดาที่มาทูลถามเรื่องมงคล คือเหตุแห่งความเจริญ ความสวัสดิมีโชคของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย การทำบุญกุศล เป็นการทำความดีงาม ในพระไตรปิฎก มีเรื่อง การทำบุญคือความดีไว้ในชาติก่อนของพระพุทธเจ้ากับพระสาวกทั้งหลายเช่นการให้ทาน การรักษาศีล การ เจริญภาวนา ในอดีตชาติ พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีสั่งสมบุญ บุญบารมีนั้น ส่งผลมาให้พระองค์เสด็จออกผนวชบำเพ็ญเพียรได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า บุญที่พระสาวกทั้งหลายทำไว้ใน อดีตชาติส่งผลมาให้พระสาวกทั้งหลายบรรลุธรรมผลเป็นพระอริยบุคคลในชาติสุดท้ายที่เกิดเป็นสาวกของ พระพุทธเจ้าโคตม ปุพเพตปญญาตา เป็นหลักธรรมสำคัญ ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกหลายแห่ง ปรากฏ ร่วมกับหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง คือเป็นข้อหนึ่งในจักร ๔ การทำบุญนั้น จัดเป็นการฟังชมทรัพย์ เป็นอนุคามิก

ทรัพย์ คือ ทรัพย์ที่ติดตามตัวไปทุกภพชาติ บุญเป็นบ่อเกิดของศิริ คือ โภคทรัพย์ คนมีบุญจึงรักษาครอบครองศิริความดีงามไว้ได้

ทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ให้ทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญ หลักธรรมที่เกี่ยวข้อง และอิทธิพลของปุพเพกตบุญญา การเกิดมาเป็นมนุษย์นั้น ก็ต้องอาศัยผลของปุพเพกตบุญญา ความดีที่เก็บสะสมอบรมมาดีด้วยกันทั้งนั้น โดยมีหลักธรรมใช้ในการดำเนินชีวิตซึ่งผู้วิจัย ได้ศึกษาค้นคว้าและนำมาประกอบการวิจัยเพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของปุพเพกตบุญญา และจากทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาทำให้มีมุมมองที่หลากหลายมากขึ้นว่าปุพเพกตบุญญานั้นไม่ใช่เรื่องที่ต้องมานั่งรอบุญเก่า หรือรอวาสนา หากแต่เป็นการสร้างสมบุญของตนเองจากเหตุปัจจุบัน จากความตั้งใจที่แน่วแน่ การมีเจตน์จางภายในที่ชัดเจน มีเป้าหมาย แล้วตั้งใจทำ จึงจะทำให้บุคคลนั้นประสบความสำเร็จ จากคำสอนต่างๆเหล่านี้ คนในสังคมจึงมีหลักในการสร้างความดีในจิตใจ มีอหิงสา มีเมตตา มีความอ่อนโยน มีศีลธรรม เมื่อมีทุกอย่างถึงพร้อมก็จะนำพาตนเอง ครอบครัวยุคนและสิ่งแวดล้อมรอบตัวให้มีความสุข เพราะมีธรรมปุพเพกตบุญญาเป็นหลักใจส่งผลให้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยทั้งด้านจริยธรรม วัฒนธรรม ที่ดีงามสืบต่อไป

บทสรุป

การศึกษาปุพเพกตบุญญาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าวาสนาบารมีนั้น เราสามารถสร้างขึ้นได้ ทำให้เกิดแก่ตัวได้ วิธีสร้างวาสนาบารมีก็คือปฏิบัติตนให้มีคุณธรรม ๓ ประการครบถ้วน คุณธรรม ๓ ประการนี้จะหลอมตัวกันกลายเป็นวาสนาบารมีและทำให้ผู้นั้นกลายเป็นคนมีวาสนาบารมีที่สมบูรณ์พูนสุข และอยู่ในฐานะที่เหนือกว่าผู้ด้อยวาสนาบารมีในทุก ๆ ด้าน คุณธรรม ๓ ประการนั้นเรียกเป็นภาษาของพระพุทธเจ้าคือ ปุพเพกตบุญญา ๑ ปฏิรูปเทสวาสะ ๑ อตตสัมมาปณิธิ ๑ ปุพเพกตบุญญา ได้แก่ ความเป็นผู้สร้างความดีไว้แต่ก่อน ข้อนี้จัดเป็นวาสนาเก่าเบื้องต้นที่มีที่เป็นมาแต่แรก คำว่า “ก่อน” ในที่นี้แยกออกเป็น ๒ ระยะคือ ในชาติก่อน ๆ กับในวันก่อน ๆ ของชาตินี้ ความดีที่สร้างไว้แต่ชาติก่อน ๆ เช่น เคยให้ทานมามาก เคยรักษาศีลมามาก เคยอบรมจิตมามากย่อมสนองผลให้ผู้ทำตั้งแต่เกิดใหม่ ๆ เลยทีเดียว เช่น ทำให้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวยมั่งคั่ง ทำให้มีรูปร่างดีสมประกอบ มีสติปัญญาดีสมองดี คนประเภทนี้ย่อมได้เปรียบผู้อื่น คือเกิดมาก็ดีเลย ประเภทที่เรียกว่า “เกิดมามีบุญ” ปุพเพกตบุญญา การได้บำเพ็ญบุญมาก่อน บางคนแม้อยู่ในสถานที่เหมาะสม แต่หากไม่เคยทำบุญมาก่อนก็ไม่อาจประสบความสำเร็จได้ เพราะขาดวาสนาบารมีเก่าที่จะทำให้เจริญก้าวหน้าได้ จะเห็นได้ว่า คนจำนวนมากอยู่ในชั้นเรียน วัด หรือ สถานที่ทำงานเดียวกัน หรือมีโอกาสเรียนหนังสือร่วมกัน แต่ความสำเร็จของแต่ละคนแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากมงคลประการนี้คือ ปุพเพกตบุญญา การได้บำเพ็ญบุญมาก่อน เราแต่ละคนอาจสั่งสม ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญาแตกต่างกัน กล่าวตามวิถีของชาวโลก ผู้ที่เรียนรู้ศิลปะวิทยาต่าง ๆ นั้น มีสิ่งที่ตนรักเช่นเคยสั่งสมไว้เปรียบได้กับต้นไม้ที่เราปลูกไว้ก่อนแล้ว เมื่อมาถึงภพนี้เราก็ดินน้ำพรวนดินดูแลรักษาต้นไม้แห่งบารมีให้ผลิดอกออกผลเนื่องด้วย บุญกุศลที่เราทำในภพนี้ทำหน้าที่อุปถัมภ์บุญเก่าให้ส่งผลเป็นหลัก แต่ถ้าเราไม่เคยปลูกต้นไม้แห่งบารมีมาก่อน แม้จะมาเริ่มทำในภพนี้ก็ยากจะประสบความสำเร็จเหมือนคนอื่นได้ บุญเก่าของเราเกิดจากศรัทธาเป็นหลัก ผู้ที่มีศรัทธาก็อาจบำเพ็ญคุณความดีได้ฉับนั้น

หลักธรรมที่เกี่ยวข้องในทางพระพุทธศาสนาจักร ๕ กุศลกรรมบถ ๑๐ และบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับบุญกุศลทั้งสิ้น ขั้นตอนและวิธีการการปฏิบัติใน การสะสมบุญกุศล โดยจุดประสงค์หลักไม่ได้คำนึงถึงผลที่จะเกิดในชั้นในสัมปรายภพข้างหน้า แต่คำนึงถึงบุญกุศลที่ได้กระทำ หรือความสบายอกสบายใจ ในภพปัจจุบันมากกว่า เพราะผู้ที่ทำบุญทำกุศลหรือผู้บำเพ็ญบุญยอมเข้าใจ ในหลักธรรมในการทำบุญเกี่ยวกับเรื่องเจตนาในการทำบุญ ซึ่งโดยทั่วไปจะนึกถึงผลในปัจจุบันเป็นหลัก นอกจากนั้นก็จะเป็นอันานิสงส์ใน

ภาพต่อไป ถือว่าเป็นการสะสมซึ่งบุญ หรือเรียกว่าบุคคลผู้มีบุญอันได้กระทำไว้ในภพก่อนๆ คือบุพเพกตบุญ ตำนานเอง

วิเคราะห์บุพเพกตบุญตาในทัศนะของนักวิชาการพระพุทธศาสนาในสังคมไทยพระพุทธศาสนาเถรวาท สอนให้เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เพราะเป็นกฎธรรมชาติ ที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบเป็นสิ่งที่มียุ่จริงไม่ใช่ พระพุทธเจ้าสร้างขึ้น แต่เป็นกฎที่มีอยู่แล้ว กรรมก็คือ “เจตนา” อันได้แก่เจตจำนง ความตั้งใจ การเลือกคัด ตัดสิน ความตั้งใจ มุ่งหมายที่จะกระทำ หรือพลังนำที่เป็นตัวกระทำนั่นเอง เจตนาหรือเจตจำนงนี้ เป็นตัวนำ บังชี้ความมุ่งหมาย และกำหนดทิศทางการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ เป็นตัวการหรือแกนนำในการริเริ่ม ประ ก่อ สร้างสรรค์ทุกอย่าง จึงเป็นตัวแท้ของกรรม ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ ภิกขเว กัมม วทามิ ” เป็นต้น แปล ความว่า “ ภิกขุทั้งหลาย เจตนาอันเอง เราเรียกว่ากรรม บุคคลจงใจแล้ว จึงกระทำด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วย ใจ ” เมื่อว่ากัน ตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว ชีวิตของคนเราไม่ว่าจะเสื่อม จะเจริญ จะสุข จะทุกข์ จะก้าวหน้า จะถอยหลัง จะอายุสั้น หรืออายุยืน ก็ขึ้นอยู่กับกรรม คือการกระทำของตนเองทั้งสิ้น ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับอำนาจ ของดวงดาว ไม่ใช่อำนาจของพระเจ้า ไม่ใช่อำนาจหรือศักดิ์สิทธิ์เหนืออื่นใดมาดลบันดาลให้เป็นอย่างโน้นอย่าง นี้ แม้แต่การที่เราเกิดเป็นมนุษย์ก็เพราะกฎแห่งกรรม

หลักธรรมที่สำคัญของบุคคล เช่น การคบมิตรแท้ ละเว้นมิตรเทียมนั้นก็คือ กัลยาณมิตรตตา ความมี กัลยาณมิตร บัณฑิตย่อมชี้ทางเจริญ ตักเตือนให้เว้นจากทางเสื่อม ซึ่งค่านิยมในสมัยพุทธกาล ค่านิยมจะเน้น ทางด้านจิตใจ จุดประสงค์เพื่อแสวงหาโมกกรรม ส่วนในสมัยปัจจุบันค่านิยมจะเน้นทางด้านวัตถุ บริโภคด้วย กิเลสตัณหา พบปัญหาจึงเข้าหาวัด ซึ่งก็ยงวนเวียนอยู่กับโลกธรรม ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และแสวงหา วิธีที่จะทำให้ปราศจากความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ การนิทาและ ทุกข์ สำหรับทางออกโดยสรุปพบว่า อยู่ที่ การศึกษา โดยวัตถุประสงค์และคุณค่าของการศึกษา เพื่อที่จะรู้จักความจริง ธรรมชาติของความจริง เพื่อที่จะให้คนไทยที่นับถือในพระพุทธศาสนาได้พัฒนาตนเองและผู้อื่นในทางที่ดีขึ้น มีคุณภาพชีวิตในด้าน จิตใจที่ดีขึ้น เป็นแรงผลักดันกรรมดีในอนาคตที่ดี ในภพหน้าที่ดีสืบไป

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้การศึกษาเชิงเอกสาร ต้องมีความเข้าใจ สำหรับเอกสาร ชั้นต้น หรือ คัมภีร์พระพุทธศาสนา ต้องรู้จักถึงโครงสร้างในพระไตรปิฎก และอรรถกถาเป็นคัมภีร์ที่อธิบาย พระไตรปิฎก ส่วนเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น หนังสือธรรมะ หนังสือที่เกี่ยวข้อง งานวิทยานิพนธ์ จะ ช่วยเสริมการศึกษาทำความเข้าใจได้ยิ่งขึ้น

สำหรับการสัมภาษณ์ ต้องเตรียมสรุปประเด็นหัวข้อคำถาม และสาระที่ต้องการทราบให้ชัดเจน เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนเรื่องในเรื่องบุพเพกตบุญตา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป สำหรับผู้ที่สนใจควรศึกษาวิจัยเพิ่มเติม ได้แก่

๑. ศึกษาแนวทาง การอธิบายเรื่องบุพเพกตบุญตาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยอ้างอิงเรื่องที่เคย เกิดขึ้นในครั้งพุทธกาล เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบในเรื่องที่เป็นไปได้ในโลกปัจจุบัน

๒. ศึกษาวิธีการนำหลักธรรมการดำเนินชีวิตและการเป็นอยู่ของผู้ที่ได้กระทำบุญในภพชาติปัจจุบัน และได้รับอานิสงส์แห่งบุญนั้นมานำเสนอ เพื่อให้เห็นภาพของการกระทำบุญ จะได้รับอานิสงส์ในภพชาติ ปัจจุบัน โดยไม่ต้องรอถึงชาติหน้าเป็นการแสดงให้เห็นถึง การทำดีได้ดี อย่างเป็นรูปธรรม สังคมจะได้เข้าใจว่า ทำดีได้ดีมีอยู่จริง

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖,

กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.

๒. สัมภาษณ์บุคคล

๑. พระศรีคัมภีร์ญาณ, รศ.ดร.ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ พระราชปริยัติกวี,ศ.ดร ตำแหน่งรองอธิการบดี

ฝ่ายวิชาการมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ มกราคม ๒๕๕๙

๒. พระมหาสุทนต์ อากาศโร (อบอูน), ดร. ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์พระสุธีรัตนบัณฑิต,ดร. ตำแหน่งรอง

คณบดีคณะพุทธศาสตร์ ภาควิชาพระพุทธศาสนา, ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์,มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๙

๓. พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร,ดร. ตำแหน่ง คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๘

๕. พระมหาสมลักษณ์ คนธसारโ (สาราภิวงศ์), ดร. ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง,

๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

๕. ดร.เสนาะ ผดุงฉัตร, ตำแหน่งอาจารย์คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๑๕ มกราคม ๒๕๕๙

๖. ผศ.รังษี สุทนต์, (๒๕๕๙) ตำแหน่งอาจารย์ สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย: ๒๕ มกราคม ๒๕๕๙

๗. ผศ.ดร. สุเทพพรเมเลิศ, ๒๕๕๘ ตำแหน่ง หัวหน้าภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๑ ธันวาคม ๒๕๕๘

๘. ผศ.ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี, ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙